

Chapare, la terra de la coca

La casa José Martín Domínguez és com gairebé totes: de fusta sense pintar, sota un sòl de terra que serveix de cuina-sala-menjador i una planta alta per a dormir. Seu al costat del seu fill en una taula desgavellada, envoltat de pobresa. Les fulles de coca s'amunteguen sobre una lona a pocs metres, uns 40 quilos "que si no surt el sol caldrà llençar, perquè es fan negres i no les vol ningú". Domínguez és un dels 23.000 conreadors de coca que treballen les terres del Chapare, una de les dues regions de Bolívia, juntament amb Las Yungas, on es pot plantar i vendre coca amb permís. Aquest és el primer esgraó d'una escala que arriba fins als Estats Units, país que els acusa de produir la matèria primera de la cocaïna.

La veritat és que costa imaginar Domínguez com un perill públic. La boca desdentada, el gest tibant clavat en un somriure d'ulls trists i els seus ossos sense carn no donen el perfil del narcotraficant que mostren les pel·lícules de Hollywood. Després d'anys de lluita i més de 300 morts, els *cocaleros* exhibeixen amb orgull que la seva terra ha donat un president: Evo Morales. I celebren que "ara la cosa està més tranquil·la" amb l'exèrcit. L'organització presidida per Morales consta de 6 federacions, 27 centrals i 700 sindicats de cocaleros. El mandatari és el líder de totes elles i des d'allí va construir la seva carrera política i la base del seu poder, que no és poc. "Sempre hi haurà coca", repeteix el mandatari cada vegada que parla de

A la selva boliviana del Chapare és permet plantar i vendre coca. Els Estats Units asseguren que els excedents es transformen en cocaïna. EL TEMPS us ofereix un viatge al bressol del president Evo Morales, fill de la lluita per la subsistència de més de 23.000 famílies de camperols 'cocaleros'.

El camperol cocalero José Martín Domínguez mostra la seva collita de coca, resguardada de la pluja sota un cobert de la seva casa del poble Primero de Mayo, a la regió boliviana del Chapare.

l'assumpte en públic. Però no hi haurà coca lliure: de moment els productors s'han de conformar amb un cultiu de 40 metres per 40 metres per cada

família, un *cato*, com en diuen per aquí.

La selva s'obre al turisme. El Chapare és un món fet selva. Un tros de l'Amazones a mig camí entre la serralada dels Andes i els fèrtils camps del departament de Santa Cruz. La porta d'entrada a aquest laberint de senderes obertes a matxet és Villa Tunari, un poblat a qui li agrada definir-se com a "ciutat etnoecoturística". El riu San Mateo rep desenes de turistes estrangers. Pocs saben que el 27 de juny de 1988, helicòpters amb agents nord-americans van cosir a trets centenars de camperols que s'oposaven a l'ús d'herbicides per a eradicar *cocales*.

L'exèrcit contra les plantacions

Els *cocaleros* esperen un estudi que va ordenar Morales per determinar amb exactitud quanta fulla de coca es destina al consum intern. Els Estats Units asseguren que els excedents van a parar als laboratoris de producció de cocaïna. Per això cada any aporten milions de dòlars al treball de més de 4.000 soldats antinarcòtics bolivians. Des de la seva caserna a Chimoré, on alguna vegada va estar detingut Morales, surten les patrulles carregades amb matxets. "Quan un està lluny de les plantacions, ve l'exèrcit i destrossa les collites. Aprofiten quan no hi som per a arruïnar-nos", es queixa Eliseo Cevallos, representant del sindicat de Las Yungas.

Aquest dia hi va haver dotze morts, inclosos uns quants nens. Avui és una població gens ostentosa, per cert, però un oasi per al viatger que arriba des de Cochabamba en autobusos tronats. La carretera de muntanya està en obra permanent, en un esforç inútil per reconstruir els trams que s'enduu cada diluvi. Més de 5 hores per a recórrer menys de 170 quilòmetres de camí impossible, on cada cantonada és una interminable processó de venedors ambulants i improvisats bars de xapa.

El sol colpeja fort a Villa Tunari, però el cel gris anuncia tempesta i aviat la calor serà insuportable. La pluja i el sol s'alternen durant tot el dia, i costa acostumar-se al núvol de mosquits que desperta cada ruixat. El tot terreny que ens introdueix al Chapare fa el que pot entre les pedres i el fang. Acabem de passar un control de l'exèrcit sense massa tràmit. Mesos enrere haguessin revisat cada mil·límetre del vehicle, però "des del triomf d'Evo, estan com desorientats i no molesten", diu Eliseo Cevallos, del sindicat de Las Yungas. Ara com ara, el Govern ha canviat el lema "coca zero" pel de "cocaïna zero", i està en campanya perquè cada agricultor autocontrolï els volums de producció. Amb esforç, han assolit fins i tot que la terra produeixi a més de coca alguns plàtans, taronges, mandioca i altres aliments de subsistència menys comprometedors. La selva té "la seva carretera principal", feta amb enormes blocs de pedra clavats d'un en un en la terra. En només una hora es pot arribar a Eterazama, un dels principals poblats del Chapare, però ens desviem per un camí secundari que finalitza al carrer Primero de Mayo. Allí estan construint una escola, i un inspector de Villa Tunari vol controlar les obres. Entre la mala herba pot endevinar-se una casa de fusta muntada sobre una tarima. Prop hi ha un pont, i els nens es banyen al rierol. Ha començat a ploure altra vegada, però ningú en fa cas. "Els terrenys tenen entre 5 i 6 hectàrees, però solament podem conrear un *cato*",

FEDERICO RIVAS MOLINA

L'edifici de la vella escola de Primero de Mayo, a la regió del Chapare, és una construcció de fusta gairebé idèntica als habitatges on viu la gent del poble.

explica el David Falzo, *cocalero* esdevingut empleat municipal. El producte de la terra es mesura en lliures, equivalent a dos quilos. Cada tres mesos, els *cocaleros* recullen entre 50 i 75 quilos de fulla seca. A causa de les limitacions imposades pels programes d'eradicació, solament podran vendre la meitat d'aquesta producció en els principals mercats, a raó de 3 euros el quilo. "La coca és carn, vestimenta, tot el que és necessari per a no morir de fam", diu Honorata Deu, regidora de l'oficialista Movimiento al Socialismo (MAS). I és que aquí no es neda en l'abundància. La gent camina descalça i la coca tot just dóna per a menjar.

La població augmenta. Després de dues hores de marxa arribem a la nostra destinació. El poble no té més de 50 habitants, però l'escola ha produït una explosió demogràfica que augmentarà quan s'inauguri el nou edifici. El camp de Domínguez, que a més és regidor de la comunitat, es troba a només 800 me-

tres de la seva casa. Tot un privilegi, si es té en compte que hi ha famílies que caminen fins a sis hores per a arribar a les seves terres. "Estic aquí des de l'any 1980. En aquell temps, les famílies ens repartíem les terres per a conrear. Després ens organitzàvem en cooperatives i ara ja tenim el nostre títol de propietat", explica. El *cocalero* recorda els temps que el producte es treia a peu fins al mercat regional, distant 21 quilòmetres del lloc. "Tot el pas es va obrir a cop de pala i matxet. Van treballar-hi fins i tot els nens i les dones", recorda Rubén Forests, veí de José. Té en "el seu jardí" una planta de coca verda brillant, amb fulles noves. "La vaig pelar fa una setmana i mira com està. Aquí tot brolla molt ràpid", explica. Tanmateix, la construcció de l'escola no va tan ràpida com hauria de ser, i les classes encara es dicten al vell edifici de fusta de dues plantes. A la part baixa hi ha l'aula i en l'alta viuen els mestres. "Hi ha problemes, com sempre. No han complert amb la inspecció que hem fet", diu el supervisor d'obres de l'Ajuntament, Ricardo Aguilar. Pel camí de terra que conforma Primero de Mayo, els nens juguen entre el fang i les gallines.

Federico Rivas Molina
Chapare (Bolívia)

Els 'cocaleros' exhibeixen amb orgull que la seva terra ha donat un president: Evo Morales.